

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kustbebyggelseprojektet

Ortspresentation Grundsund

Rapportnr: 2011:29, bilaga 11

ISSN: 1403-168X

Kustbebyggelseprojektet

Slutrapport, skede 1, norra Bohuslän
Strömstad, Tanum, Sotenäs, Lysekil
Ortspresentation Grundsund

Författare: Ann Mari och Gunnar Westerlind

Omslag: Grundsund 2010, foto Gunnar Westerlind

Samtliga historiska fotografier kommer från Västarvets fotodatabas. Fotografierna från 1970-talet har tagits av Marianne Ohlander, Lars Alvegård och Gunnar Westerlind. Samtliga fotografier från 2010 är tagna av Gunnar Westerlind.

Rapportansvarig: Mats Herklint

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län,
Kulturmiljöenheten.

Rapporten finns som pdf på
www.lansstyrelsen.se/vastragotaland
under Publikationer/Rapporter

Östra hamnen i Grundsund 2010.

Avsiktsförklaring

Detta är en ortspresentation i Kustbebyggelseprojektet. Den baseras på material i rapporterna Kustorter i Göteborgs- och Bohuslän från början av 1980-talet och resultatet av en fältinventering under sommaren 2010.

Varje ortspresentation ska kunna läsas separat. Vissa delar av texten är därför identiska i de olika presentationerna.

Avsnittet Rekommendationer har bearbetats efter kontakt med kommunen.

Innehåll

Inledning

1. Kustbebyggelseprojektet
2. DIVE-metoden
3. Genomfört arbete
4. Fortsatt arbete

Översiktlig beskrivning av utvecklingen fram till 2010

1. Samhällets utveckling i stort
2. Bebyggelsemiljön på land
3. Miljön i hamnen

Detaljerad beskrivning av nuläget 2010

1. Samhället som helhet
2. Bebyggelsemiljön på Ösö
3. Hamnmiljön på Ösö

Detaljerad analys av spåren av den historiska utvecklingen

1. Före 1860
2. 1860-1910
3. 1910-1950
4. 1950-1980
5. 1980-2010

Värdering och sårbarhet

1. Vetenskapliga värden
2. Upplevelsevärden
3. Bruksvärden
4. Sårbarhet
5. Vad ska värnas?
6. Hur ska det ske?

Slutsatser och rekommendationer för framtiden

1. Översiktsplanering
2. Sjöbodpolicy
3. Detaljplanering
4. Kulturmiljöprogram
5. Rekommendationer

Grundsund 2010.

Inledning

Kustbebyggelseprojektet

Kustbebyggelseprojektet syftar till att utveckla metoder för att beskriva hur bebyggelsen i olika kustorter förändrats och utvecklats under olika tidsperioder. Det är ett led i arbetet med kultur- miljöfrågorna i miljömålen Levande kust och skärgård och God bebyggd miljö. Resultatet ska också kunna vara en del i arbetet med kustzonsplanering, kommunal översiktsplanering och information till allmänheten.

Den första delen av arbetet har genomförts sommaren 2010 i form av fältinventeringar i på tretton platser i norra Bohuslän. Dagens situation jämförs med situationen under olika epoker från tiden före 1860 till och med 1980-talet. Under 2011 planeras en liknande analys i utvalda kustorter i Blekinge och Västernorrland.

DIVE-metoden

I en DIVE-analys som utarbetats av Riksantikvaren i Norge tillsammans med Riksantikvarieämbetet i Sverige behandlas flera geografiska nivåer och olika tidsepoker. Arbetet bedrivs i fyra steg. I en första fas samlas materialet och sorteras geografiskt och tidsmässigt. I fas två bedöms vad de insamlade uppgifterna berättar eller representerar. Under fas tre diskuteras kulturhistoriskt värde och sårbarhet inför framtida förändringar och slutligen i fas fyra hur samhällets historiska karaktär bör tas tillvara i framtiden.

I Kustbebyggelseprojektet innehåller de geografiska nivåerna "Riket" och "Regionen" korta beskrivningar av de bakomliggande krafter som for-

mat kustområdena i olika regioner under olika tider. Tidsepokerna representerar olika utvecklingsskeden men stämmer också överens med det underlagsmaterial som finns. På nivån "Hela samhället" analyseras tätortens utbredning och karaktär översiktligt för att därmed fånga särarten på varje plats. På nivåerna "Utvalda delar av samhället kärna" och "Hamnen" analyseras hur olika delar förändrats med tiden - dels på land och dels längs stranden. Miljöerna på land väljs utifrån förutsättningarna i varje ort.

Genomfört arbete

Sommaren 2010 har fältinventeringar genomförts i kommunerna Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekil. Fältarbetet har till största delen baseras på rapporter från 1980-talet och genomförts då liksom nu av arkitekterna Ann Mari och Gunnar Westerland. Resultatet av fältinventeringen i Grundsund presenteras här enligt DIVE-metoden.

De berörda kommunerna har liksom länsstyrelsen och Bohusläns museum fått tillfälle att lämna synpunkter på alla ortspresentationer.

Jämförande sammanställningar och en diskussion om regionala likheter och olikheter har genomförts i projektets slutrapport som finns tillgänglig på länsstyrelsens hemsida.

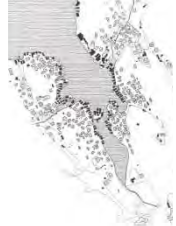

Fortsatt arbete

En nationell jämförelse och diskussion om metoder att följa upp förändringar i bebyggelsen kommer att genomföras under projektets skede 2.

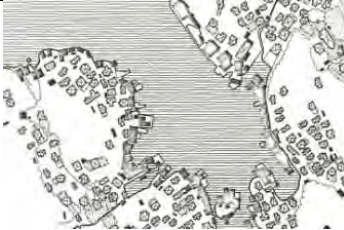

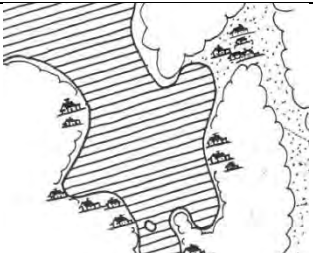

En ansökan om medel för jämförande studier i Blekinge och Västernorrland har lämnats in.

Översiktlig beskrivning av utvecklingen

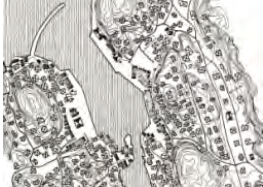

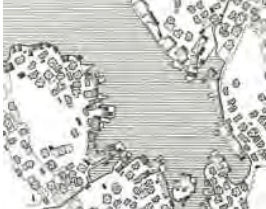

Samhällets utveckling i stort

	Riket	Regionen	Samhällets utbredning och karaktär
Framtid	EU-reglerat näringsliv. Ökad andel äldre. Ändrad regionindelning. Ökad sjöfart och fortsatt bilism. Skärpt miljöpolitik. Ny plan- och bygglag.	Ökad turism. Ökat säsongboende. Kommunalt samarbete. Fortsatt bilism och ökad fritidssjöfart. Ökad vindkraft. Ökat antal reservat.	 Nya bostads- och verksamhetsområden och fritidsbåtplatser föreslås i översiktsplanen utanför gamla Grundsund. Öp 2006
1980-2010	EU-stöd och regler. "Kunskapsamhälle". Storstadstillväxt. Koncentration av samhällstjänster. Ökad landsvägstrafik. Ökade miljökrav. MB, PBL och KML.	Minskat fiske, ökad turism. Tillväxt i ett fåtal orter. Regionförbund. Utbyggda vägar & broar. Riksintressen och reservat. Översiktsplaner och regionala planer mm. Bygglovbefrielser mm.	 Samhället är huvudort på Skaftö. Fisket har minskat och turismen ökat. Flera nya områden har tillkommit. Den äldsta delen är väl bibehållen tack vare en detaljplan av bevarandekaraktär. 2010
1950-1980	Internationell stordrift. Industrisamhälle. Flera sociala reformer. Flykt från landsbygden. Kommunsammanslagningar. Ökad flyg- och landsvägs- trafik. Miljölagstiftning. Fysisk riksplanering.	Minskade basnäringar, ökad industri och turism. Befolkningskoncentration till färre orter. Konflikter fastboende och fritidsbor. Utbyggda broar & hamnar. Bevarande av natur & kultur. Byggnads- och detaljplaner.	 Samhälle med utbyggd samhällsservice och busstation. Fortsatt fiske och viss pendling samt färre industrier och fler fritidshus. "Ett levande genuint fiskeläge". 1970-tal
1910-1950	Konjunktursvängningar. Internationellt beroende. Fackföreningar mm. Allmän rösträtt mm. Inflyttning till städer. Municipalsamhällen. Bil- och busstrafik. Plan- och bygglagar.	Beredskapsarbeten. Ökad industri och turism. Tillbakagång eller tillväxt i kustsamhällena. Fackföreningar mm. Utbyggda landsvägar och hamnar. Växande friluftsliv. Lokala stadgor och planer.	 Samhälle med ny kaj, vågbrytare, sjöbodar, magasin och industribyggnader samt bostadshus en bit från stranden. Utbyggnad i anslutning till landsvägen och kyrkan. 1930-tal
1860-1910	Näringsfrihet och liberalism. Fortsatta klasskillnader. Skolplikt mm. Kommunreform. Ångbåtar och järnvägar. Byggnadsstadga mm.	Fiske, turism och industri. Ökande befolkning i större samhällen. Frikyrkorörelser mm. Säkrare farleder längs kusten för större fartyg. Naturens värde för hälsan. Lokala stadgor.	 Samhälle med bodar, och magasin invid stranden och bostäder längre upp på land. Nya tomter utefter raka gator. Liten landsväg in mot Skaftö. 1895
Före 1860	Handelsrestriktioner. Skråväsende. Stora klasskillnader. Indelning i socknar. Segelfartyg och hästskjutsar & gångtrafik. Skatt knuten till markägande och handel.	Jordbruk och fiske. Stor ökning av befolkningen under sillperioderna. Sockencentra på land. Farleder längs kusten och västerut och få vägar på land. Fritt byggande på utmarker och kronomark.	 Kust- och storfiske Bebyggelsegrupper växer utmed skyddade stränder, på planare marker odlingslotter och i nordost kvarnar. Kyrkan byggs och ett samlat samhälle bildas på 1800-talet. 1755

Bebyggelsemiljön på land

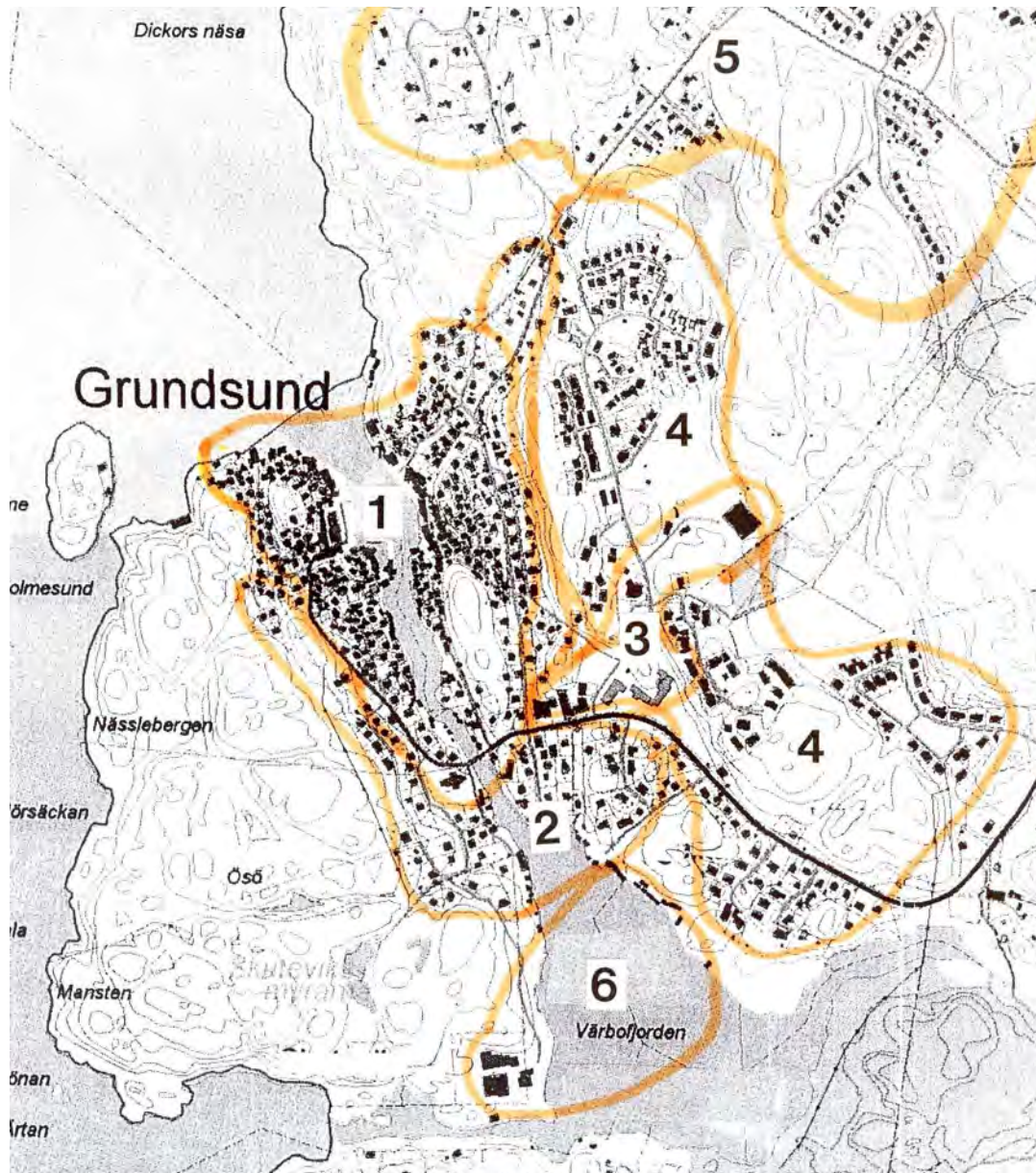
	Del av samhället	Marken	Byggnaderna
Framtid	I gällande detaljplan finns hänsynsbestämmelser samt råd och riktlinjer för den äldre bebyggelsen i gamla Grundsund.	I de äldsta delarna av Grundsund uppmärksammas markbehandling och inhägnader i riktlinjerna kopplade till gällande detaljplan.	I gällande detaljplan finns hänsynsbestämmelser samt råd och riktlinjer för äldre byggnader i gamla Grundsund.
1980-2010	 <p>I den äldsta delen av samhället finns få verksamheter.</p>	 <p>Växtligheten och gatstenen har brett ut sig.</p>	 <p>Många äldre hus är ombyggda och de nya ligger ofta högt upp.</p>
1950-1980	 <p>Delområde i samhället med spår från olika tider och inventeringskartor från 1970-talet.</p>	 <p>Hårdgjorda ytor och bilparkering på plana ytor.</p>	 <p>Många äldre hus byggdes om och fick nytt utseende.</p>
1910-1950	 <p>Samhälle utökat med bilvägar och industrier mm.</p>	 <p>Asfalterade vägar och inhägnade tomter.</p>	 <p>Större dubbelhus byggdes under första hälften av 1900-talet.</p>
1860-1910	 <p>Marken har delvis fyllts upp, bebyggelsen har förtätats, ett fåtal odlingslotter återstår.</p>	 <p>Mellan husen leder upptrampade gångvägar, odlingar är inhägnade.</p>	 <p>Olika dubbelhus har tillkommit oftast utan snickeridekor.</p>
Före 1860	 <p>Ett fåtal bostadshus ligger på klippor och i dalgångar.</p>	 <p>Mellan husen är gemensamma ytor, ofta kala klippvallar.</p>	 <p>De flesta bostadshusen är små enkelhus i en våning med stomme av timmer och tegeltak.</p>

Miljön i hamnen

	Hamnen	Bryggor och kajer	Byggnader
Framtid	I gällande detaljplan är hamnen reserverad för yrkesfiske.	Riktlinjer för strandmiljön finns i kommunens sjöbodpolicy.	Riktlinjer för sjöbodar finns i kommunens sjöbodpolicy.
1980-2010	 <p>Hamnmiljön är bevarad men livet förändrat.</p>	 <p>Nya bodar har tillkommit främst invid Värbofjorden</p>	 <p>De fd industribyggnaderna har rivits eller byggts om.</p>
1950-1980	 <p>Kajer har anlagts på båda sidor för större båtar. Småbåtar förtöjs längre in i viken.</p>	 <p>Vissa sjöbodar ligger "på land". Andra har kvar sina privata utstickande bryggor.</p>	 <p>Vissa servicebyggnader vänder sig från vattnet, men industrier, sjöbodar och magasin har ännu vattenkontakt.</p>
1910-1950	 <p>En kaj har byggts på den östra sidan liksom en vågbrytare men övriga stränder kantas av bryggor.</p>	 <p>En sammanhängande träbrygga har tillkommit utanför de mindre utstickande bryggorna.</p>	 <p>Små sjöbodar kantar många stränder och i nordost har industribyggnader tillkommit.</p>
1860-1910	 <p>Sjöbodar kantar stränderna och utanför varje bod finns en brygga.</p>	 <p>Vid bryggorna ligger små båtar förtöjda, däremellan torkas fisk.</p>	 <p>Sjöbodarna är timrade och senare brädklädda.</p>
Före 1860	 <p>Bebyggelsen är spridd i små grupper.</p>	<p>Bilder och beskrivningar saknas från hamnmiljön. Troligen fanns enkla förtöjningsanordningar eller uppdragningsplatser för de små rodd- och segelbåtar som användes.</p>	<p>Så småningom byggdes också sjöbodar utmed stränderna, vilket man kan ana genom en studie av en karta från 1860.</p>

Detaljerad beskrivning av nuläget 2010 – steg 1

Samhället i stort 2010

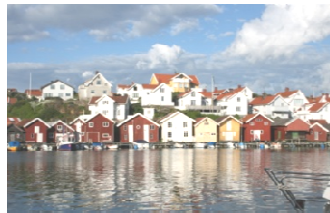

Översiktskarta över Grundsund med omgivning 2010.

1. Den äldsta delen av samhället med tät traditionell fiskarbebyggelse.
2. Glesare fiskarbebyggelse huvudsakligen från början av 1900-talet.
3. Centrumområde med butiker, skola, folkets hus, idrottshall, parkering mm.
4. Bostadsområden främst med friliggande hus från 1960-talet och framåt.
5. Huvudsakligen fritidshusområden från 1960-talet och framåt.
6. Område med bad, fritidsbåtshamn och nya sjöbodar.

Karakteren skiftar mellan olika områden år 2010

De äldsta och minsta husen ligger nära den gamla hamnviken både på Ösö och Skaftö. De bildar ett gytter av tegelröda tak och ljusa fasader. De större byggnaderna med olika verksamheter bryter mönstret.

Utmed hamnen ligger de många sjöbodarna och magasinerna i rader. De har bibehållit sin karaktär och används som förråd. Vid bryggorna och kajerna ligger främst fritidsbåtar.

Bebyggelse på större tomter med hus från början av 1900-tal finns i området kring kyrkan, i Fågelkärr och längs vägen mot Dammen samt insprängda på bergen på Ösö.

I Fågelkärr och Växbo finns stora tomter med enstaka äldre hus samt hus från början av 1900-talet fram till 1960 talet.

Husen har olika karaktär, material och färgsättning och har ingen speciell anknytning till den äldre fiskelägesbebyggelsen.

I Värbofjorden har en stor marina byggts ut invid det gamla varvsområdet. På norra sidan av viken finns rader med små sjöbodar.

Butikerna har sedan länge flyttat från den gamla delen av samhället till "Krögen" liksom träffpunkten för ungdomar.

Ett nytt Folkets hus har tillkommit med olika samlingslokaler för invånarna på Skaftö.

I närheten av Folkets hus finns Sporthallen, sopsorteringen samt en nödvändig långtidsparkering.

Gruppbebyggelse med olika hustyper och gemensam parkering och där stadgarna förbjuder försäljning till sommarboende.

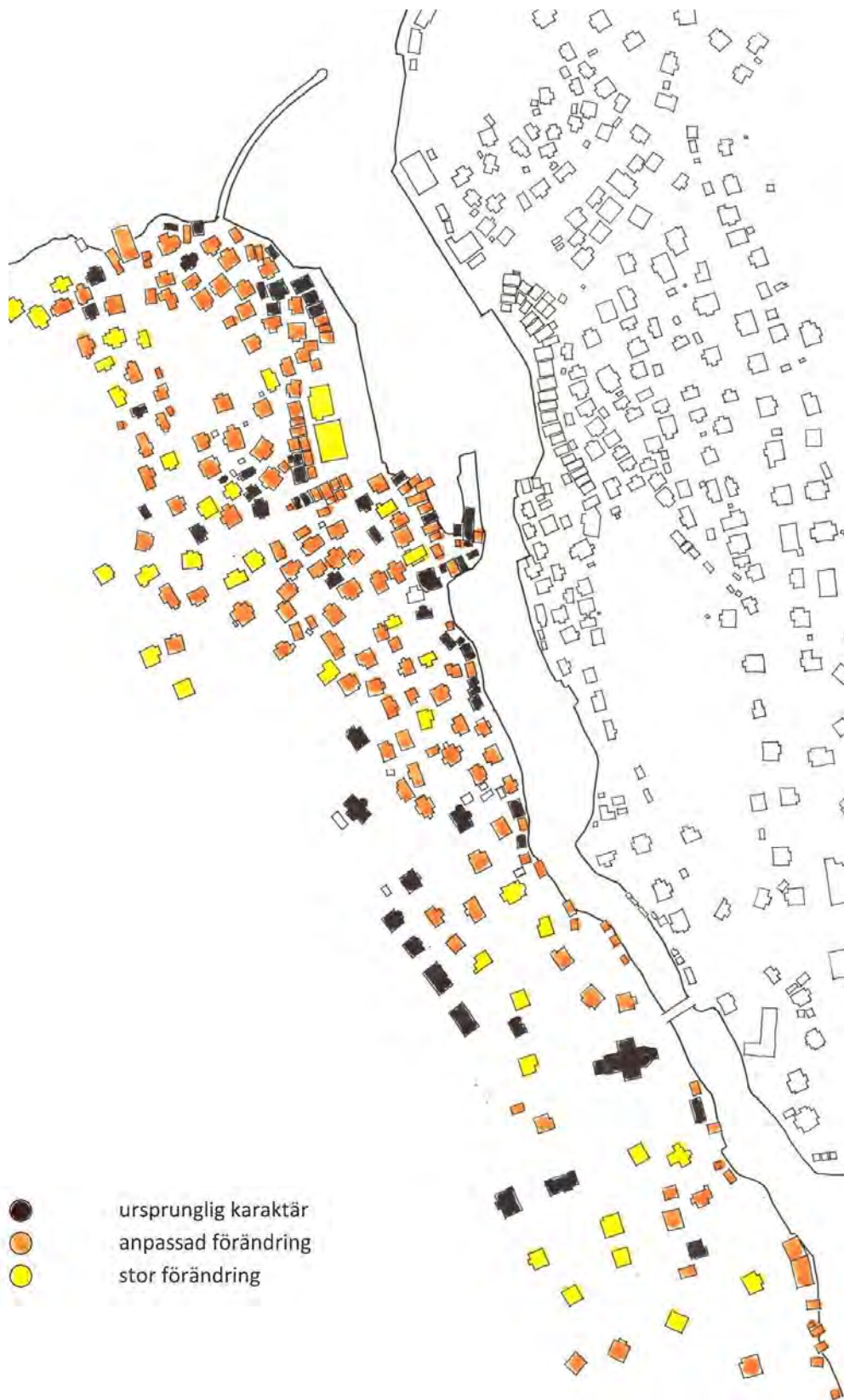

De flesta bostadshusen från 1990 och 2000-talen har ljusa träfasader och ett relativt traditionsanpassat formspråk men de är mycket större än de gamla.

Karaktäristiskt för de senast tillkomna bostadsområdena är de stora hårdgjorda ytorna med gatsten, betongsten eller asfalt.

Bebyggelsemiljön på Ösö – förändringar noterade 2010

Karta som visar byggnadernas förändring 2010.

Inventeringsresultat - bostäder

Under sommar 2010 genomfördes en inventering på Ösö-sidan i Grundsund för att samla underlag för en redovisning av hur bebyggelsen i en del av det gamla samhället ser ut i dag och hur den har förändrats i förhållande till sin ursprungliga karaktär.

Vid inventeringen antecknades materialet på tak, socklar och fasader, färgen på fasaderna och fönstrens utseende, omfattningen av olika tillbyggnader och byggnadernas tillkomstkaraktär. Notering gjordes också av om tomten inhägnades av staket, plank eller häckar. Sammanfattningsvis bedömdes graden av förändring som ursprunglig, anpassad eller stor.

Resultatet har sammanställts i excel-tabeller och möjliggör kartredovisningar av många olika slag. Dessa är dock mycket tidsödande och här har endast förändringsgraden redovisats på den karta som finns på föregående sida.

Totalt inventerades 166 hus varav tre innehöll verksamheter. Tre fjärdedelar av taken är klädda med lertegel och knappt en femtedel med betongpannor. Drygt hälften av socklarna är av sten och två femtedelar är putsade. Av fasaderna är knappt tre fjärdedelar klädda med locklistpanel. Mindre än en åttondel har annat fasadmateriäl än trä. Mer än två tredjedelar av husen är vitmålade. Spröjsade eller två-lufts-fönster finns på mer än fyra femtedelar av husen. Små och flera tillbyggnader har genomförts på nästan två tredjedelar av husen.

De flesta byggnaderna i det inventerade området ligger mycket tätt på små tomter. Inhägnader i form av trästaket är därför vanliga. I de glesare områdena finns trådstängsel och häckar.

Den inventerade bostadsbebyggelsen är både mycket enhetlig och mycket varierad. Detta kan vara ett resultat av att det sedan 1983 finns en detaljplan som styr förändringar av den äldsta bebyggelsen. De flesta byggnaderna från 1900-talet berörs inte, vilket gör att den delen av samhällets bebyggelse-tradition förändras mer.

Det finns ett visst bortfall i materialet beroende på missade inventeringsuppgifter.

Bebyggelsen på Skaftö har av tidsskäl inte inventerats, men förhållandena liknar troligen dem på Ösö.

Totala antalet inventerade byggnader 166

Takmaterial	tegel 126, betongpannor 31, övrigt 6
Sockel	sten 91, puts 73, övrigt 18
Fasad	locklistpanel 122, slätpanel 3, förvandringspanel 4, stående & liggande panel 16, eternit 14, plåt eller plast 5, tegel 1, kalksandsten 2
Fasadfärg	vit 116, gul 19, pastell 8, faluröd 4 samt annan färg 3
Fönster	spröjsade 84, tvålufts 56, enlufts 33
Tillbyggnad	liten 41, fler 80, stor 24
Förändring	ursprunglig 33, anpassad 94, stor 39
Inhägnad	staket 86, häck 15

Uppgifterna som samlades in för Grundsund jämförs i slutrapporten med inventeringarna från de övriga orterna i norra Bohuslän.

På följande sidor beskrivs förändringarna i text och bilder.

Bebyggelsemiljön – marken mellan husen år 2010

Bergen är fortfarande obebyggda närmast det gamla samhället. Men de nybyggda sticker upp.

De smala gångvägarna består oftast av trappor och asfalt. De är vanligen omgivna av uppbyggda rabatter.

Stentrapporna kompletteras med trädäck och trätrappor, verandor och altaner.

Bilvägarna är fortfarande asfalterade.

Enskilda bilupställningsplatser privatiseras genom stensättning.

Större parkeringar markeras med skyltar.

Den vanligaste avgränsningen av tomter är vita spjälstaket. Marken har ofta hårdgjorts med gatsten och försetts med rabatter eller krukor med blommande växter samt fritidsmöbler.

Både tomter och allmän mark är mycket grönare än 1970. Många berg är övervuxna av murgröna och trädgårdarna innehåller många gröna växter.

Plank finns här och var som insynsskydd. De trånga tomterna har ofta kompletterats med verandor och balkonger.

Tunnor för kommunal sopsortering är ett nytt inslag i miljön.

De små tomterna medför att samfällt mark om möjligt används.

Den gamla pumpen har inte längre någon praktisk funktion att fylla.

Bebyggelsemiljön – byggnaderna år 2010

Förr hade man kor i källaren eller i ett uthus. Det fanns små åkermarker utanför samhället. Man tog tillvara på allt och levde ett strängt schartauanistiskt liv.

Huset från 1802 är byggt av stående plank inoljade med sill- eller sälolja. Det kunde ta 6 år att få tillstånd att bygga till en liten veranda pg av grantvister.

En typ av förändringar ägde rum 1950-70 genom byten till perspektivfönster, eternit, plåt eller plastfasader samt måttliga utbyggnader.

Många hus är välhållna. En del är mycket påkostade liksom markbeläggning och växtlighet.

Efter 1970 har många hus återfått träpanel och spröjsade fönster men också utbyggnader, taklyft, balkonger och verandor.

Ett utmanande nybygge finns högt upp ovanför kyrkan och varvet.

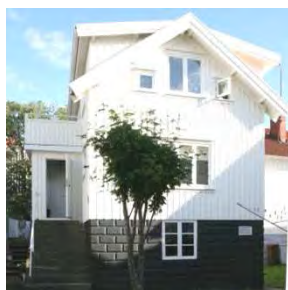
Ombyggnaden gäller: ny träpanel och nya spröjsade fönster i stället för 2-lufts-fönster och eternit.

Bostadshuset är mestadels i gott skick endast ett fåtal är förfallna eller dåligt underhållna.

Då husen säljs bygger man först om bad och kök och isolerar på insidan. Därefter tar man utsidan och tomten.

Vita snickerier och svartmålade socklar är vanliga.

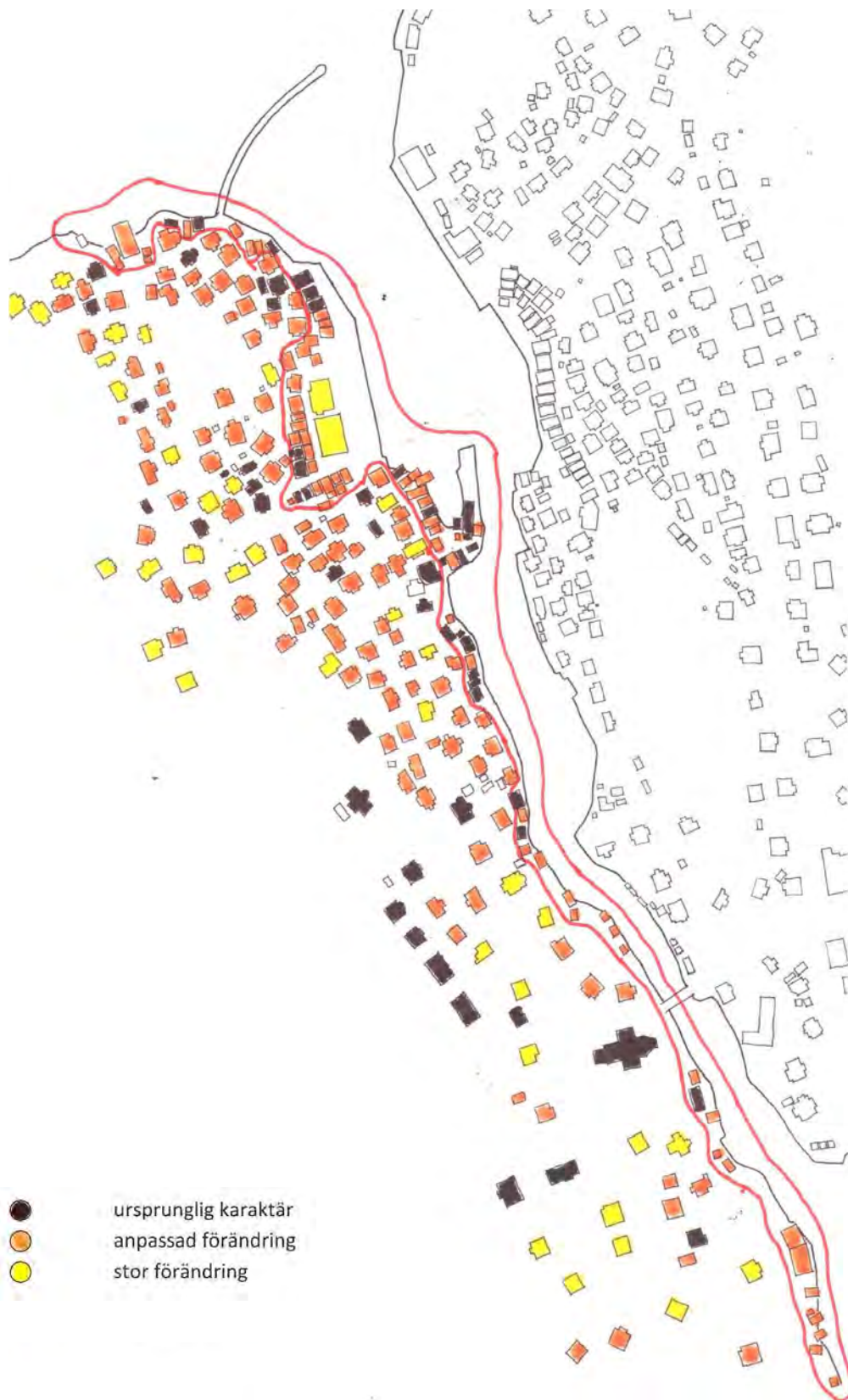

Det har tillkommit många nya verandor och stora trädäck.

"Grundsundstaklyften" är vanliga liksom helvit profilerad locklist.

Hamnmiljön på Ösö – förändringar noterade 2010

Karta som visar hamnbyggnadernas förändring 2010.

Inventeringsresultat för sjöbodarna och uthus

Under sommaren 2010 genomfördes en inventering på Ösö-sidan i Grundsund för att samla underlag för en redovisning av hur sjöbodsbebyggelsen i en del av det gamla samhället ser ut i dag och hur den har förändrats i förhållande till sin ursprungliga karaktär.

Vid inventeringen antecknades materialet på tak och fasader, färgen på fasaderna, fönstrens och dörrarnas utseende, typen av uppläggning, förekomsten av kaj eller brygga samt byggnadernas skick, och användning. Sammanfattningsvis bedömdes graden av förändring som ursprunglig, anpassad eller stor.

Resultatet har sammanställts i excel-tabeller och möjliggör kartredovisningar av många olika slag. Dessa är dock mycket tidsödande och här har endast förändringsgraden redovisats på den karta som finns på föregående sida.

Totalt inventerades 89 sjöbodarna och uthus på land. Fyra femtedelar används som förråd eller garage och resten som verkstäder eller butiker. Knappt två tredjedelar av taken är täckta av tegel. Fasaderna är övervägande av trä. Mer än hälften har locklistpanel och åtta är timrade. Fönstren har olika karaktär och storlek men mer än hälften av dörrarna är vita.

Sjöbodarna är vanligen upplagda på betongplintar eller travad sten i anslutning till kaj eller brygga men två femtedelar står nu på land på utfylld mark.

Stora förändringar som ombyggnader med nya material så att boende är möjligt är sällsynta i Grundsund. Bodbebyggelsen är mycket enhetlig och mycket varierad. Detta kan vara ett resultat av

att de flesta står på mark som ägs av Hvitfeldtska stipendieinrättningen och att det sedan 2008 finns en sjöbodpolicy i kommunen.

Det finns ett visst bortfall i materialet beroende på missade inventeringsuppgifter. Av tidskäl har sjöbodraderna på Skaftö inte inventerats. Troligen är förhållandena liknande på båda sidor om hamnen.

Totala antalet inventerade uthusbyggnader 89 varav ett fåtal uthus på land.

Takmaterial	tegel 55, betongpannor 9, övrigt (plåt och eternit) 21
Upplag	travad sten 28, plintar 73, mark 37 (ett flertal av bodarna ligger "på land")
Fasad	locklistpanel 49, slätpanel 21, förvandringspanel 12, liggande panel 1, fjällpanel 1, timmer i fasaden) 8, puts 2
Fasadfärg	vit 17, gul 13, faluröd 50 samt annan färg 4 (de flesta omålade)
Fönster	spröjsade inkl jugendfönster 21, tredelade 24 tvådelade 30, enlufts 15 samt 2 utan fönster
Dörr	vit 50 samt annan kulör 22
Förändring	ursprunglig 29, anpassad 58
Skick	gott 79, dåligt underhåll 4
Läge	vid brygga 52, vid kaj 5, på mark 29
Användning	förråd 69, 3 garage, 4 verkstäder, 4 butiker, 1 transformator

Uppgifterna som samlades in för Grundsund jämförs i slutrapporten med inventeringar från övriga orter i norra Bohuslän.

På följande sidor beskrivs förändringarna i text och bilder.

Hamnmiljön – kajer och bryggor år 2010

På kajen i väster parkeras bilar. I norr är plats för en fiskebåt med redskap och i söder gästhamn.

Industrierna är borta. Det finns en sommarbutik för kläder, företags-hotell, restaurang och gästhamn.

Grundsunds marina har många bryggor och små förrådsbodar på norra sidan av Värbofjorden.

Bryggor och sjöbodar är fortfarande möjliga att nå längs med eller tvärs stranden.

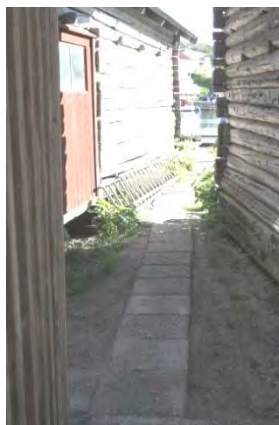
Några bryggor är mycket små. Andra har utvidgats och försetts med vindskydd.

Kajerna fungerar delvis för fiske-båtar men mest för fritidsbåtar av olika storlek.

Mellan bodarna förvaras både redskap och fritidsprylar.

Mellan bodarna finns ibland plattor och bakom parkering.

Mellan bodarna och berget på Skaftö går en smal gångväg.

En gammal slip finns mitt i hamnen.

Bryggor anses vara privata.

Solstolar är vanligare än fiskeredskap.

Hamnmiljön på Ösö – sjöbodarna och magasin år 2010

Den yttre hamnbassängen som är den egentliga fiskehamnen kantas av stora fd industribyggnader och sjöbodarna som nu står på land.

De större byggnaderna är vit-målade – kanske ett arv från 1930-talet eller tidigare. De mindre bodarna har olika färger .

På Skaftö har de enkelt utformade fd industribyggnaderna stor betydelse för hamnmiljön.

Sjöbodarna på Skaftö ligger i en jämn rad. De flesta har två våningar och vita dörrar.

Bodarna utmed kanalen har fortfarande egen brygga framför. Där ligger nu mest fritidsbåtar.

Andra små och stora bodar ligger utmed en gemensam brygga.

Magasin och bodar är grundlagda på travade stenar, träpålar, plintar och betongsten mm.

I anslutning till marinan i Värbo fjorden har det byggts nya och enhetligt utformade sjöbodarna.

Den fd Didrikssons regnklädesfabrik är sommarbutik och i närheten finns service för gästhamnen.

Den fd konserverfabriken har rivits och ersatts av ett nytt verksamhetshotell. De mindre sjöbodarna och magasinerna har oftast kvar sin funktion.

På den östra sidan finns Pelles rökeri, kajakuthyrning, restaurang och båt-klubb i nya eller tillbyggda byggnader.

Sjöbodarna och magasinerna med olika färg och form är ett av de mest karaktäristiska inslagen i Grundsund.

Detaljerad analys av spåren av den historiska utvecklingen – steg 2 och 3

Tiden före 1860

Norr om Skaftölandets sydvästra udde Islandsberg ligger Ösö skilt från Skaftö av Värbofjorden i söder och en långsmal vik i öster. Båda vikarna är naturliga hamnar och lätta att nå eftersom farleden längs kusten passerar utanför Ösö och angöring från havet kan ske från flera håll. Nära stränderna fanns förr mindre sprickdalar och skrevor med odlingsbar jord.

Grundsund på 1850-talet

Vid Värbofjorden bildas ett litet fiskarsamhälle under 1500-talet och befolkningen bor kvar fram till 1700-talets mitt, då fjorden är alltför grund för deras båtar. De boende flyttar sina hus norrut till den smala viken och Bovik på Ösö och Grundsund på Skaftö. Strandområdet tillhörde på båda sidor Hvitfeldtska stipendieinrättningen och räknades som utmarker till gårdarna Backa och Löndal. Det bebyggs troligen redan på 1600-talet.

Under den stora sillperioden 1747-1809 växer bebyggelsen. De plana markområdena omedelbart intill stränderna bebyggs efterhand. Marken i angränsande trånga dalgångar utnyttjas för odlingar och bete. Längs bäcken i nordost finns kvarnhjul.

Mot slutet av sillperioden vid sekelskiftet 1800 bor över 400 personer längs stränderna. De hör till Morlanda församling och har lång väg till kyrkan. De beslutar sig för att bygga en egen kyrka. Den

uppförs år 1799 på näset söder om bostadsbebyggelsen och de två fiskelägen slås ihop till ett samhälle, Grundsund. Då sillen strax därefter försvinner uppstår fattigdom och nöd trots spannmålsunderstöd. Under en koleraepidemi minskar befolkningen drastiskt.

Mot mitten av 1800-talet förbättras läget. Grundsundsborna har lärt sig idka storfiske till havs. År 1855 finns 15 storbackebåtar med 176 mans besättning i Grundsund. 155 av männen är yrkesfiskare från orten och övriga kommer utifrån. Kvinnorna brukar jorden på arrenderade marker och sköter kreaturen som betar på utmarkerna. Inne i samhället byggs ladugårdar och uthus för förvaring av boskap och säd.

Grundsund ca 1860

Fotografier saknas från tiden före 1860 men målningen av Edward Berg visar att ett fiskeläge från den tiden ligger skyddat i en vik, att fiske bedrivs från relativt små båtar som kan dras in till stranden, att enstaka bodar finns för förvaring av redskap eller beredning av fisk och skötsel av redskap.

Vilka spår finns kvar från tiden före 1860? Hur tydliga är de?

De fysiska spår som finns kvar och som är tydligt avläsbara är:

- Bebyggelsestrukturen i den äldsta delen av samhället, med tätt liggande och oregelbundet placerade bostadshus i grupper på sluttningarna nära hamnen och bodar längs den forna strandlinjen.
- Bostäder i form av enkelhus, där några få behållit sin form och de flesta byggts på och till flera gånger men huvudsakligen med bibehållen karaktär.
- Sjöbodas utmed den gamla strandlinjen, där några har kvar timrade fasader utan panel, men där de flesta förändrats under årens lopp och där samtliga förlorat sina privata bryggor.
- Gångvägarna mellan hamnen och bostadshuset som slingrar fram i den kuperade terrängen trots senare tomtindelning och försäljning av mark.
- Den gamla strandlinjen som markeras av att kvarstående bodar nu ligger vända mot plana asfalterade ytor nära hamnen.
- Den öppna hamnbassängen som alltid varit förutsättningen för samhällets uppkomst.
- De kala obebyggda berg som omger den äldsta delen av bebyggelsen.

Hur kan spåren förstöras?

- Bebyggelsestrukturen blir otydlig om den täta äldre bebyggelsen glesas ut och ersätts av större och mer regelbundet placerade byggnader och om de sjöbodas som nu ligger i oregelbundna rader på land rivs och ersätts med nya mer regelbundet placerade.
- Det blir svårare att uppfatta de äldsta enkelhusens karaktär och särdrag om de utsätts för om- och tillbyggnader som förändrar den ursprungliga karaktären.
- Om äldre sjöbodas byggs om och förses med annorlunda fasadbeklädnad förlorar de sin ursprungliga karaktär.
- Gångvägar som stängs av eller privatiseras t ex med hjälp av grindar, staket, stenvägning, växtlighet, möbler och andra tillbehör blir svåra att uppfatta och använda som allmänt tillgängliga.
- Om de öppna ytor som förr var vattenytas bebyggs blir det svårare att förstå var den gamla vattenlinjen gick.
- Om bergen närmast det gamla samhället bebyggs blir det svårt att uppfatta att den tidiga bebyggelsen lades lågt i skydd från vind och vågor.

Åren 1860-1910

På 1860-talet ligger bebyggelsen i olika grupper kring vikarna både på Ösö och Skaftö. Odlingsmarkerna i de längsgående dalgångarna är obebyggda liksom stränderna.

Grundsund 1895

Under vissa årstider fiskar grundsundsfiskarna sill – både med landvadar och snörpvadar. Sillfisket blir mot under perioden 1877-1906 allt mer betydande i takt med att tillgången på sill förbättras och storbackebåtarna blir föråldrade. Med goda sillfångster följer sillhandel och sillberedning. Rader av sjöbodar och salterier uppförs längs stränderna i samhället.

På 1890-talet finns 25 sillförarbåtar, en ansjovisfabrik, ett stort sillrökeri och ett flertal sillsalterier i samhället. Men sillfisket slår inte ut storfisket. De gamla sjöbåtarna byts snabbt ut mot engelska kuttrar och grundsundsfiskarna får en modern fiskeflotta. Fiskarna är framgångsrika. Närmare 1000 personer bor i samhället. Det behövs nya bostäder.

År 1895 upprättades en stadsplan för Grundsund på initiativ av markägaren Hvitfeldtska stipendieinrättningen. Områden med ca 120 tomtplatser redovisas för utvidgning av samhället. I enlighet med

planen anläggs ett par raka gator omgivna av trädgårdar vid sekelskiftet 1900.

Den äldre bebyggelsen består vid samma tid huvudsakligen av små enkelstugor och dubbelhus klädda med faluröd träpanel och tegeltak. Fönstersnicke-rierna är vitmålade. Utsirade snickeridetaljerna saknas, men de triangelformade fönsteröverstyckena har ofta enkel dekor. Sjöbodarna är faluröda eller omålade omgivna av torkställningar för fisk och utstickande bryggor upplagda på stenkistor.

Den norra delen av hamnen domineras av den täta raden av sjöbodar med bryggor utanför. De stora båtarna ligger förtöjda vid vragar ute i hamnbassängen. De små förtöjs vid bryggorna där det är en intensiv verksamhet. De små bostadshusen ligger på sluttningarna i närheten av hamnen. Marken mellan husen är gemensam. Bergen är kala.

Vilka spår finns kvar från 1860-1910? Hur tydliga är de?

Spåren från 1860-1910 är i stort sett de samma som från tiden före 1860. Skillnader är att bebyggelsen klättrat högre upp på sluttningarna på båda sidor om hamnen, att mindre dubbelhus kompletterar enkelhusen och att sjöbodarna blivit fler och större.

Hur kan spåren förstöras?

- Den oregelbundna bebyggelsestrukturen är känslig för rivningar, större regelbundna byggnader, utslätning av terrängformationer och igenläggning av gångvägar.
- De små bostadshusen och sjöbodarna är känsliga för ombyggnader som förändrar byggnadernas karaktär.
- Den öppna hamnbassängen och de omgivande kala bergen är känsliga för exploatering i form av bryggor eller byggnader.
- Den kvarvarande ön mitt i hamnen förlorar sin karaktär om bryggor och kajer som ändrar strandens karaktär anläggs.

Åren 1910-1950

Då sillen försvinner 1906 återstår havsfisket. Kutterarna utnyttjas både för storfiske utanför Shetland och makrilldörje i Nordsjön. Befolkningen fortsätter att öka. Grundsund blir municipalsamhälle. Det blir möjligt för enskilda att friköpa tomtmark. År 1911 genomförs en kartläggning av Grundsund inför den förestående markförsäljningen. Den följs av en stadsplan ritad av Albert Liljenberg år 1916. Den fastställs på 1930-talet men förverkligas aldrig eftersom den föreslagna radhusbebyggelsen på bergen är helt främmande längs kusten.

Under första världskriget utnyttjas kutterarna till inrikes fraktfart, eftersom havsfisket ligger nere och antalet fiskare sjunker från 280 till 240. Trots detta är Grundsund år 1920 ett av länets största fiskelägen med 1350 invånare. En ny fiskehamn, med kajer på båda sidor om hamnviken och en pir anläggs. Den ska utnyttjas av krigsfartyg, men planerna förverkligas aldrig. En smal kanal grävs mellan Skaftö och Ösö och kajplaner tillkommer på båda sidorna genom utfyllnad.

Grundsund på 1930-talet

Under 1920-talet återupptas snurrevadsfisket, men antalet fiskare sjunker och befolkningen minskar. Endast ett mindre antal nya hus uppförs. Men många äldre hus byggs om med hjälp av bidrag och målas successivt vita.

Under 1930-talet börjar grundsundsfolkarna fiska islandssill med större nyinköpta motoriserade kutterar. Ny bebyggelse har då tillkommit i utkanten norr och söder om den äldre. En vågbrytare

skyddar hamnen på Ösö-sidan. Bostadshusen är mestadels vitmålade utan avvikande färg på fönsteromfattningar, taklistor och dörrar.

Samhällen innehåller en rad servicefunktioner som inryms i bostadshusen. Enligt uppgifter från äldre grundsundsbor finns på Ösö: 2 silsalterier, 2 oljelädersfabriker, 2 gästgiverier, flera mjölk-, charkuteri och speceriaffärer, en bensinmack, 2 segelmakerier, långaberedning, lädermakeri, el-firma, mekanisk verkstad, 2 skomakerier, 2 bröd- och gottaffärer samt 2 brunnar.

Bebyggelsen låg till en början väl samlad på båda sidor om hamnviken som till en början var ganska bred men som successivt fyllts ut. Så småningom tillkom bostadsområden längre bort som t ex norr om Värbofjorden.

Vilka spår finns kvar från 1910-1950? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från denna epok är:

- Kajerna på båda sidor om hamnbassängen och piren i nordväst.
- De utfyllda planerna innanför kajerna och långbryggan utmed bodarna på Skaftö.
- Kanalen mellan Ösö och Skaftö.
- De regelbundna tomter med bostadshus från det tidiga 1900-talet som tillkom på och i anslutning till tidigare odlingsmarker.
- Kvarvarande större magasin och fabriksbyggnader i anslutning till kajerna.

Hur kan spåren förstöras?

- Den tydliga karaktären med kajer för större båtar med kajplaner innanför försvinner om mindre bryggor anläggs i hamnbassängen och kajplanerna bebyggs.
- Kanalmiljön förstörs om alltför många och stora bryggor hindrar möjligheten att ta sig fram i båt på kanalen.
- Områdena med bostäder från 1900-talets början förändrar karaktär om bostadshusen byggs om och till på ett sätt som förvanskar deras utseende och trädgårdarnas innehåll.
- Kvarvarande magasin och fabriksbyggnader skadas av rivning och ombyggnad som gör att industrikaraktären försvinner.

Åren 1950-1980

På 1950-talet bedrivs lönsamt Fladenfiske. År 1950 är 44% av de förvärvsarbetande sysselsatta med fiske. Dessutom finns en fiskeberedningsindustri, ett båtvarv, ett par fabriker för tillverkning av regnkläder, en byggnadsfirma, ett litet snickeri och en mekanisk verkstad i samhället.

Då de större träkuttrarna blir omoderna köper de som kan och vågar ståltrålare. År 1969 finns 5 moderna trålare, men fyra av dem säljs 1973. Året därpå kommer en rederiägd ringnotsbåt och en storbackebåt går då fortfarande på långafiske vid Shetland år 1978. Av de 50 yrkesfiskare, som finns kvar 1975, bedriver de flesta hemmafiske med småbåtar under 10 meter.

Grundsund på 1970-talet

Grundsund är ett av de få kustsamhällen där fisket levtt kvar efter kriget och huvudort på Skaftö. I den fd regnklädersfabriken öppnas en mekanisk verkstad. Flera av de gamla butikerna har slagit igen. En ny livsmedelshall, post, bank och busshållplats, bibliotek, låg och mellanstadieskola, förskola, daghem och distriktssköterskemottagning ligger i närheten av bilinfarten till samhället. Antalet pendlare ökar under 1970-talet och den fastboende befolkningen minskar.

Många hus i Grundsund ligger fortfarande på mark som ägs av Hvitfeldtska stipendieinrättningen. Samhället bibehåller sin genuina prägel utan stora moderniseringar eller överdrivet turistpynt. Allt fler

av de äldre husen blir fritidshus och många fritidsbåtar förtöjs vid bryggorna.

Hamnen på 1950-talet

Samhället ger dock fortfarande intryck av att vara ett "typiskt bohuslänskt fiskeläge". Den äldre bebyggelsen ligger samlad nedanför de kala bergsplåtarna, men några områden med modern villabebyggelse har tillkommit under 1970-talet. Den nya ljusa bebyggelsen med tegelröda tak avtecknar sig på avstånd ovanför bergen, men den stör inte intrycket av enhetlighet, som den äldre bebyggelsen ger.

Många trätrålare ligger förtöjda vid kajerna i början på perioden.

Nya bostadsområden tillkommer utanför det gamla samhället.

Biltrafiken medför att stora markytor om möjligt asfalteras i den täta delen av samhället.

De små enkelhusen blir fritidshus.

Kajerna töms successivt på fiskebåtar.

Vilka spår finns kvar från 1950-1980? Hur tydliga är de?

- Viktiga spår av det traditionella bohusslänska fiskeläget från perioden efter andra världskriget är de relativt stora och enkla dubbelhusen som byggdes i utkanten på fiskarsamhället på 1950-talet.
- Andra typiska spår från denna period är fasader av eternit, plåt eller plast och stora enlufts-fönster.
- Asfalterade kör- och gångvägar, betongtrappor, trådstängsel och iordningsställda parkeringsytor hör också till denna period.

Hur kan spåren förstöras?

- De traditionella dubbelhusen från 1950-talet skadas av okända ombyggnader som gör att deras karaktär försvåras.
- Övriga spår från perioden försvinner vid nutida renoveringar, då efterkrigstidens material byts ut mot trä och tegel och fönster ersätts av nya med spröjsar.

Åren 1980 – 2010

Grundsund har under hela perioden varit huvudort på Skaftö med 630 – 820 helårsboende. Antalet pendlare har ökat liksom antalet fritidsboende. Den äldsta delen av samhället har alltmer blivit ett rent bostadsområde. Service av olika slag finns vid "Krögen" nära landsvägen. Nya bostadsområden, Folkets hus och Sporthall har byggts nära skola och busshållplats. Det är stor efterfrågan på nya bostäder. En omvandling av fritidshus från 1960-talet till permanentbostäder pågår. Parkeringsfrågan är svårlöst i det gamla samhället. Platser för fritidsbåtar finns längs alla stränder men främst i anslutning till marinan i sydväst.

På närmare håll kan man se detaljer. Bostadshusen i det gamla samhället klättrar på bergen både 1970 och 2010. Klipporna ut mot fjorden är obebyggda.

På 1970-talet var bergen relativt kala och byggnader-na nedtryckta i skrevorna. Taklyft förekom ofta.

Vid vågbrytaren från 1910-talet låg 1970 och 2010 mest fritidsbåtar. Den fungerar ännu som kontaktpunkt för båtägarna.

Bebyggelsen är på håll mycket enhetlig med tegelröda tak och ljusa fasader i kontrast mot de grågröna bergen. Den har vuxit ut österut.

Taken är klädda med tegel eller röda betongpannor. Större förändringar har inte genomförts. Fönsteromfattningar har målats om och växtligheten har ökat.

Liksom tidigare stack enstaka 1930-talshus upp ur mängden. 2010 har grupper av nya hus tillkommit.

Bostadshusen på berget bakom har i stort behållit sin karaktär. Större nybyggnader eller ombyggnader har inte kommit och sjöbodarna kantar ännu stranden.

Åren 1980-2010

Den välkända bilden av västsidan på Skaftö med vita hus, färggranna bodar och magasin och små båtar har inte förändrats så mycket sedan 1970-talet.

Om man granskar bilden i detalj syns till- och om-byggnader som sticker upp över mängden och bal-konger eller altaner som sticker ut 2010.

Huvudintrycket från kanalen mellan Skaftö och Ösö är också att allt är sig likt sedan 1970-talet. Som miljö och rum är kanalen tät och unik.

2010 har bryggorna blivit något större liksom fritidsbåtarna. Bostadshusen är vitare och bodarna rödare. Mycket är välskött och nymålat.

Mitt i hamnen ligger den udde som från början var en ö mitt i viken. Sjöbodar och magasin hade på 1970-talet olika färg, skick och små bryggor.

2010 har flera byggnader rustats upp och försetts med större bryggor. Vid Östra kajen på Skaftö ligger endast en trålare men många fritidsbåtar.

En del av stranden på Skaftö saknar sjöbodar 1970 och 2010. Mindre båtar ligger förtöjda vid små bryggor vid båda tillfällena.

Bostadshusen har blivit vitare eftersom avvikande färgerna på omfattningar kring fönster och dörrar är ovanliga. Det lilla enkelhuset finns kvar.

Åren 1980-2010

På 1970-talet hade industrierna vid Östra kajen lagts ner. De stora byggnaderna var förfallna, men det fanns ännu ett hamnkontor.

År 2010 har några byggnader byggts om och fått nya verksamheter. Andra har rivits. Ambitionen har varit att inte bygga bostäder i hamnen.

Längs den långa bryggan utanför bodraden på Skaftö låg det på 1970-talet mest små öppna fiskebåtar och utanför bodarna fanns nät och fiskeredskap.

2010 finns en och annan mindre fiskebåt vid bryggan. Men fritidsbåtarna övervägar. Utanför bodarna finns soffor, blomlådor och ankare.

På 1970-talet fanns några öppna livsmedelsaffärer i den gamla delen av samhället. Hamnplanen var då mötesplats även för kvinnorna.

2010 har butiken byggts om till restaurang. "Smultron & tång" har försetts med verandor och snickeride-taljer i traditionell stil.

Den butik som på 1970-talet låg nära Östra hamnen har också lagts ner. Det var svårt att hitta huset utan hjälp år 2010.

Alla spår av butiken är borta eftersom huset nu är bostad. Omgivningarna är relativt oförändrade. Det har blivit mer växtlighet på bergen.

Åren 1980-2010

De äldsta husen – mestadels enkelhus – ligger närmast hamnen och bakom hus från tidigt 1900-tal.

Husens huvudsakliga form har inte förändrats sedan 1970-talet men färger och ibland fasadmateriäl.

De många taklyften kom till på 1940-talet då de små fiskarstugorna byggdes på och till.

Huvudintrycket består 2010 även om det blivit fler taklyft och färre kulörta omfattningar.

På 1970-talet fanns fortfarande små dass kvar här och var liksom kala hällar och stentrappor

Ett av dassen finns fortfarande kvar.

Då tomterna kunde köpas fria användes ofta tråd-stängsel och betongmurar som enkel inhägnad.

2010 har många kostat på vita spjälstaket, stenläggning med gatsten och trädäck på tomten.

Värdering

En värdering av bebyggelsemiljön i Grundsund kan ske utifrån möjligheterna att förstå och avläsa den historiska utvecklingen vilket hänger samman med vilka kunskapsvärden eller vetenskapliga värden som finns. Värderingen kan också baseras på de möjligheter till upplevelser som miljön erbjuder. Bebyggelsemiljön har också stor betydelse för dem som använder eller brukar den som boende eller näringsidkare.

Vetenskapliga eller kunskapsvärden

Kunskapsvärdena handlar om möjligheten att avläsa historien med hjälp av tydliga spår från tiden före 1860, 1860-1910, 1910-1950, 1950-1980.

I hamnmiljön är det värdefullt att:

- Den öppna hamnbassängen bevarats.
- Det går att avläsa den gamla strandlinjen i form av bevarade bodrader och öppna platser på land.
- Sjöbodar, magasin och industribyggnader från olika tider bevarat sin enkla karaktär och användning som förråd eller arbetsplatser.
- Kanalen mellan Ösö och Skaftö fungerar som kommunikationsled.

För bebyggelsemiljön på land är det värdefullt att:

- Anpassningen till topografi och naturförutsättningar är avläsbar i form av oregelbundet placerade byggnader, smala gångvägar och obebbyggda höjdparter.
- Bostadshus från olika tider har bevarat sin tidstypiska och kärva fiskelägeskaraktär.
- Ursprungliga gångvägar mellan bostäderna och hamnen hålls öppna för allmänheten och får behålla den variation i markbeläggningen som påminner om äldre tiders teknik och resurser.
- Skillnaden mellan oregelbundna tomter tillkomna på tidigare gemensam mark och regelbundna tomter planlagda på 1900-talet upprätthålls.

Upplevelsevärden

Upplevelsevärdena är de komponenter i miljön som uppskattas av heltids- och deltidsboende, näringsidkare och besökare.

För allas upplevelse av landskapet och bebyggelsemiljön i den äldsta delen av Grundsund som helhet är det värdefullt att:

- Hamnrummet med sin vattenspegel, omgivande färgrika sjöbodrader och gyttret av ljusa bostadshus med tegelröda tak samt bakomliggande uppstickande berg får behålla sin karaktär av genuint fiskeläge.
- De täta bebyggelsemiljöerna med varierande träbebyggelse, inhägnader, markbeläggning och utblickar kan bestå.
- Möjligheterna till vida vyer från bergen och smalare utblickar bland bostadshusen och sjöbodarna är tillgängliga och öppna.

Bruksvärden

För att samhället ska kunna leva vidare är det viktigt att praktiskt, ekonomiskt och socialt kunna bruka eller använda miljön i Grundsund.

För boende i gamla Grundsund är det värdefullt att:

- Känna trygghet och kontinuitet i sin hemmiljö.
- Kunna använda bostadshus och sjöbodar på ett rationellt sätt.
- Att kunna nå sin fastighet med bil.

För näringsidkare i gamla Grundsund är det värdefullt att:

- Förutsättningarna för kvarvarande fiske inte försämras.
- Andra näringar anpassas till platsens förutsättningar.
- Förutsättningarna för turism och friluftsliv förstärks.

Sårbarhet

De uppräknade värdena är känsliga eller sårbara för olika typer av förändringar. Det kan handla om utplåning eller omvandling och ändring av användning eller ägoförhållanden.

Nyexploatering av tidigare obebyggda områden på bergen eller utmed stränderna invid de gamla samhällena medför att den för kusten tydliga kontrasten mellan karga och vindpinade bergsområden och tät bebyggelse i skyddade dalgångar försvinner eller att avgränsade traditionella hamnområden i skyddade vikar breder ut så att gränserna suddas ut.

Utplåning som orsakas av förfall eller rivning av byggnader eller anläggningar medför att värdena försvinner helt. Detta kan förhindras med hjälp av regler och bestämmelser i plan- och bygglagen eller lagen om kulturminnen samt olika former av bidrag.

Omvandling kan ske långsamt genom att flera små ändringar görs successivt under en lång tid eller plötslig genom att en genomgripande ombyggnad kommer till stånd. Omvandlingar som har stor påverkan på samhällets karaktär kan regleras av bestämmelser eller rekommendationer enligt plan- och bygglagen.

Ändrad användning sker till exempel genom att en verksamhet läggs ner och ersätts av boende eller annan verksamhet. Detta påverkar trafiken och livet i samhället både på land och till sjöss. Fiskebåtar och redskap har i allt större utsträckning ersatts av fritidsbåtar och fritidsutrustning. Ändrad användning av byggnader kräver olika former av tillstånd liksom utnyttjande av stränder och vatten för bryggor och tilläggsplatser för andra båtar.

Ändrade ägoförhållanden medför oftast att bostadshus och tomtmark, sjöbodas och bryggors successivt eller snabbt genomgår en "standardhöjning". Försök att undvika försäljning av bostadshus till personer bosatta på annan ort har pågått under lång tid men misslyckats. Försäljning av sjöbodas har reglerats kommunernas sjöbodpolicies. För att styra alltför genomgripande omvandlingar krävs därför information om ortens bebyggelsekaraktär och regler enligt plan- och bygglagen.

Kanalen i Grundsund 2010.

Vad ska värnas?

Alla epoker? Vissa epoker? Spåren från fisket? Vissa karaktärsdrag? Unika förhållanden?

I Grundsund är spåren i landskapet av fisket av betydelse för upplevelsen. De består av:

- Hamnummet med den öppna vattenspegeln och kanalen mellan Ösö och Skaftö, omgivande färgrika sjöbodraderna längs den gamla strandlinjen och gyttret av ljusa bostadshus med tegelröda tak samt bakomliggande obebyggda höjdparter.
- Sjöbodas, magasin och industribyggnader från olika tider med enkel karaktär och användning som förråd eller arbetsplatser. Friliggande bryggor och utfyllda kajplaner samt kvarvarande samfälliga strandplatser.
- Täta bebyggelsemiljöer med oregelbundet eller regelbundet placerade bostadshus från olika tider med bevarad och varierande tidstypisk karaktär, inhägnader och ursprungliga gångvägar med varierande markbeläggning.

De bruksmässiga värdena är viktiga för att gamla Grundsund ska förbli levande. Det är viktigt att:

- Känna trygghet och kontinuitet i miljön
- Kunna använda byggnaderna rationellt
- Nå sin fastighet med bil
- Kvarvarande fiske inte försämras
- Andra näringar anpassas till platsens förutsättningar
- Förutsättningarna för turism och friluftsliv förstärks

Hur kan det ske?

Olika möjligheter diskuteras i följande avsnitt.

Slutsatser och rekommendationer för framtiden - steg 4

Översiktsplanering

Gällande översiktsplan

Planeringen syftar till att:

- Redovisa kommunens inställning till utvecklingen på Skaftö på kortare och längre sikt och hur avvägningen mellan bevarande och förändring av mark- och vattenområden ska ske.
- Redovisa hur mark och vattenområden ska användas var man kan bygga ut bostäder, service, verksamheter, båtplatser etc.
- Redovisa huvudnätet för gång och cykelvägstrafik.
- Ge underlag för det fortsatta arbetet med detaljplaner och fördjupade studier för samhällena och båthamnarna i Grundsund och Fiskebäckskil.
- Ge underlag för tillvaratagande av värdefulla kultur- och naturmiljöer genom förslag till åtgärder och skydd.

För Grundsund gäller:

- "I samhällets äldsta delar användes husen i stor utsträckning av fritidsboende, medan helårsbefolkningen bor utanför samhället i nyare bostadsområden".
- Områdena närmast samhällskärnan är i huvudsak fullbyggda och mark för ny bebyggelse får därför sökas på ett större avstånd från centrum.
- Hela Grundsund, gamla delen omfattas av detaljplan från 1984 med särskilda bevarandehänsyn.
- Inga ytterligare skyddsåtgärder är aktuella.

För Grundsund föreslås:

- Utbyggnad av bostäder vid Torvemyr, Skolberget, Vigerna, Lönndal öster om barnstugan, Backeområdet.
- Ingen utbyggnad av samhällsservicen.
- Område för verksamheter vid Äckrorna.
- Utbyggnad av småbåtshamnen i Värbofjorden.

Sjöbodpolicy för Lysekils kommun

Sjöbodpolicyn syftar till att ge riktlinjer för hantering av sjöbodan vid handläggning av plan-, fastighetsbildnings-, bygglovs- och tillsynsärenden.

Bakgrunden är en accelererande otillåten användning av sjöbodan och marken runt dessa till förfång för det rörliga friluftslivet och allmänhetens tillträde till stranden. Kommunen vill att sjöbodan ska användas på ursprungligt sätt för att värna om framtida tillgänglighet till mark och vatten.

Målsättningen är att förenkla besluten om sjöbodan. Stranden ska hållas fri för det rörliga friluftslivet och strandens naturvärden får inte privatiseras. Sjöboden får inte omvandlas från förråd till bostad.

En **sjöbod** ska brukas för förvaring av båtutrustning och fiskeredskap. Den får inte inredas för bostadsändamål, isoleras eller utrustas med vatten eller avloppsanläggning. Boden ska inte kunna utnyttjas för annat ändamål än som förråd, exempelvis för boende.

Heltäckande träpanel på väggarna, lackat trägolv, gardiner, byråer ej avsedda för arbetsverktyg, matbord och stolar, fåtöljer, sängar samt golvmattor får inte finnas i en sjöbod.

I vilket stadium en sjöbod har övergått till annat nyttjande än som förråd får avgöras genom en helhetsbedömning och inte genom förekomsten av enstaka föremål eller attribut som inte påverkar helheten.

Marken runt sjöbodan på icke bostadstomt är till för allmän fri passage. Som tomt får räknas endast den yta som sjöboden står på.

Marken runt sjöbodan får inte bebyggas med altaner eller trädäck, eller blockeras så att allmänheten förhindras från att vistas i strandområdet.

Förutsättningar för bygglov

Ny sjöbod utanför detaljplan och strandskydd kräver bygglov, max area 15 m². Strandskyddsdispens ges endast för den yta sjöboden upptar på marken.

Ny sjöbod inom detaljplan, principstorlek 15 m², bygglov och strandskyddsdispens krävs.

Befintlig sjöbod/ersättningsbyggnad, utanför detaljplan strandskydd kräver bygglov och strandskyddsdispens och får endast ersättas av en till storlek och placering likvärdig sjöbod.

Försäljning

En sjöbod kan säljas till en köpare utan bostad eller annan anknytning till orten. Köparen kan då använda sjöboden för tillfälligt boende. Sådana köp ska därför inte medges.

En grupp sjöbodarna kan t ex ägas av en hamnförening. I detaljplan kan anges att uppdelning av separata sjöbodtomter ej får ske.

Kommunen upplåter vissa mark- och vattenområden för sjöbodbebyggelse och har egna sjöbodarna som hyrs ut. Turordningsregler gäller för denna upplåtelse.

Sjöbodpolicyn redovisar kommunens grundläggande syn. Tillämpningsföreskrifter upprättas av berörda nämnder m fl.

Detaljplanering

Gällande detaljplan

För den äldsta delen av gamla samhället finns en detaljplan av bevarandekaraktär sedan 1983.

Bland förutsättningarna för planeringen finns en utförlig beskrivning av den historiska utvecklingen fram till 1930-talet. Därpå följer en detaljerad inventering av fasad- och takmaterial, bostadsytor, användningssätt, verksamheter, service och befolkningsutveckling som anges på kartor. Bebyggelsens bevarandevärden och hustyper före 1910 beskrivs liksom topografi, grundförhållanden, gällande planer, markägoförhållanden, teknisk försörjning, hamnens båtplatser, trafik, parkering och möjlig förtätning. Problemanalys görs av bevarande och förändring av kulturmiljön, den ökande fritidsanvändningen, trafik och parkering, framkomligheten på hävdade gångvägar och hamnområdets tomma fabriksbyggnader.

Målen handlar om att underlätta helårsboende, underhåll och modernisering av bostäder med

bibehållet kulturhistoriskt värde, biltrafik underordnad det befintliga gatunätet samt ett hamnområde med sjöbodarna och fabrikslokaler bevarat i första hand för fiskets och sjöfartens behov,

På plankartan har de äldre bostadshusen och sjöbodarna q-beteckning. I bilagan "Råd och riktlinjer för byggnadslovsprövning" beskrivs mer i detalj bestämmelsernas innebörd och efter vilka principer byggnadsnämndens prövning kommer att ske".

Hamnområdet reserveras för sjöbods- och hamnändamål. "De får inte förändras så att deras yttre form och allmänna karaktär förvanskas."

Gångvägarna är skyddade med servitut redovisade på plankartan.

Planbestämmelser finns om:

Särskild miljöhänsyn: Inom med q betecknat område ska bebyggelsens yttre och den utvändiga miljön skall behandlas pietetsfullt, så att den enhetliga och för äldre västkustförhållanden typiska karaktären bibehålles.

Byggnads läge: Bostadshus (Bfa) får inte uppföras närmare än 2,5 m från gräns mot granntomt.

Exploatering av tomt: Endast en huvudbyggnad (<130 m²) och ett uthus (<10 eller 25 m²) får uppföras.

Tomt med bostadshus (Bq) får inte nybebyggas om den inte förstörts av våda. Den får då ersättas av en likartad. Bostadshuset får totalt bara byggas ut 15 m².

Exploatering av byggnadsområde: Inom hamn- och sjöbodområde får ny bebyggelse inte uppföras. Befintlig byggnad som förstörts av våda får dock ersättas av likartad. I hamnområdet kan dessutom medges ny bebyggelse där så prövas lämpligt, om denna behövs för bedrivande av småindustri, hantverk eller annan hamnanknuten verksamhet, dock inte handel.

Byggnads utformning: Inom med q betecknat område får ej vidtas sådan förändring av befintlig byggnad, som förvanskar dess yttre form och allmänna karaktär. Ny bebyggelse skall beträffande

utformningen omsorgsfullt anpassas till områdets bebyggelsekaraktär.

Inom område (Bf, Th, Thj eller Thjp) som saknar q-beteckning ska ny bebyggelse särskilt anpassas till omgivande värdefull bebyggelsemiljö (q-områden) där sådan värdefull miljö förekommer.

Sjöbodarna (Sb) får bara användas för sjöbodändamål. De får inte användas för bostads-, handels- eller industriändamål.

På ny byggnad inom med Bf betecknat område skall taket utformas som sadeltak med pannor av matt tegelröd färg och ges en lutning av 27-38 grader. Uthusbyggnad får dock där så prövas lämpligt ges en flackare taklutning. Fasaderna ska ha stående träpanel i vit eller annan ljus täckande färg.

Råd och riktlinjer för byggnadslovsprövning gäller för de delar av planen som har beteckningen q. Där rekommenderas:

- tillbyggnader som t ex taklättor,
- fasader med stående locklistpanel,
- tak med matta tegelröda pannor av tegel eller betong,
- äldre typer av fönster men nya kan vara av tvåluftstyp,
- nytillverkning av enkla gamla typer av ytterdörrar, foder och omfattningar samt snickarglädje av samma typ som tidigare funnits,
- målning av bostadshus i täckande vit eller ljus pastellfärg, uthus i bostadshusets färg eller falurött och sjöbodas falurött eller med gul slamfärg,
- uthus och sjöbodas av enklare och mer anspråkslöst utförande än bostadshusen,
- bygglov krävs för friggebodas och kompletteringsbyggnader,
- att undvika energibesparande åtgärder som tilläggsisolering,
- att se trappor, murar, staket, växter, bergknallar och slingrande naturstensbelagda gångvägar som viktiga miljöskapande element.

Råden och riktlinjerna har varit gynnsamma för bebyggelsemiljön. De har begränsat de individuella påhitten och gjort bebyggelsen mer sammanhållen, men de gäller inte de tomter och byggnader från 1900-talets som finns i yttre delarna av den täta fiskelägesbebyggelsen.

Kulturmiljöprogram

Kulturmiljöer i Lysekils kommun

Grundsund – gammalt fiskeläge med lång och betydande fisketradition.

Där Gåsöfjorden går in i ett trångt sund mot Värbofjorden ligger på ömse sidor fiskeläget Grundsund. Den djupa hamnrännan löper genom ett bergpass som ger hamnen vindskyddat läge.

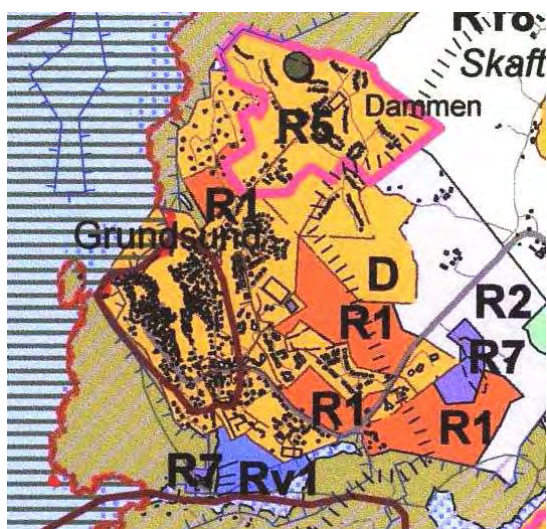
Nuvarande samhället Grundsund har sitt ursprung i 1700-talets sillperiod. Vid denna tid var samhället uppdelat i tre bebyggelseklungor, Ösö och Bovik låg på var sin sida om det trånga sundet medan Värbo samlade sina hus vid Värbofjorden. 1798-99 byggdes kyrkan och de spridda bosättningarna runt stränderna förenade sig under samma namn, Grundsund. Invånarna i Grundsund levde på fiske. Mot slutet av 1800-talet ökade verksamheten med beredning av de stora sillfångsterna och en mängd sjöbodas, magasin och salterier kom till längs stränderna. 1920 var Grundsund ett av länets största fiskelägen.

Fisket har naturligtvis minskat i betydelse. Konservfabriken och magasin har fått ändrade funktioner, men samhället har behållit sin prägel av genuint fiskeläge. De faluröda och gulockra sjöbodarna ligger tätt i rad utmed rännan och bostadsbebyggelsens ljusare huskroppar är sammanbyggt kring ett slingrande gatunät. Bebyggelsen är av ett annat slag än i Fiskebäckskil. Husen är i allmänhet små och den eventuella snickarglädjen är sparsam och enkel.

Rekommendationer för Grundsund

Grundsund är ett av de få samhällena längs kusten som präglats av fiske och fiskeberedning. Grundsund har enligt kulturmiljöprogrammet och kommunens översiktsplan stort kulturhistoriskt värde. Ny bebyggelse föreslås i områden utanför det gamla samhället och ytterligare platser för fritidsbåtar i Värbofjorden. Ytterligare skydd för den äldre bebyggelsen föreslås inte.

Den äldsta delen av fiskarsamhället Grundsund är mycket väl bevarad. Den speciella kulturhistoriska karaktären bör tas tillvara och en riksintresseförklaring bör övervägas.

Utdrag från översiktsplanen för Skaftö 2006.

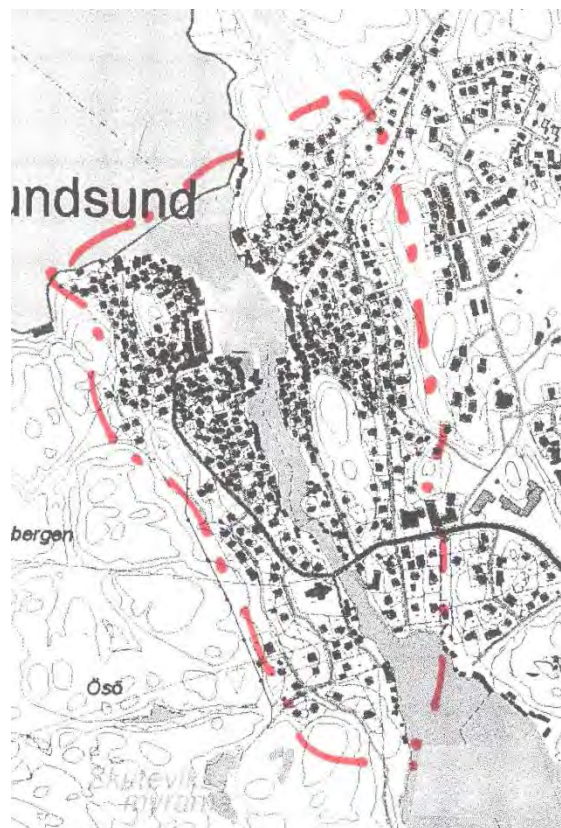
Om Grundsund ska kunna behålla sin kulturhistoriska karaktär är det viktigt att både kunskaps-, upplevelse- och bruksvärden och karaktärsdrag från olika tidsperioder tas tillvara.

För att detta till fullo ska kunna uppnås bör gällande hänsynsbestämmelser samt råd och riktlinjer enligt gällande detaljplan utvidgas till att omfatta de delar av området som omfattades av stadsplanen från 1930-talet och som innehåller tidstypisk bebyggelse från tiden före 1975.

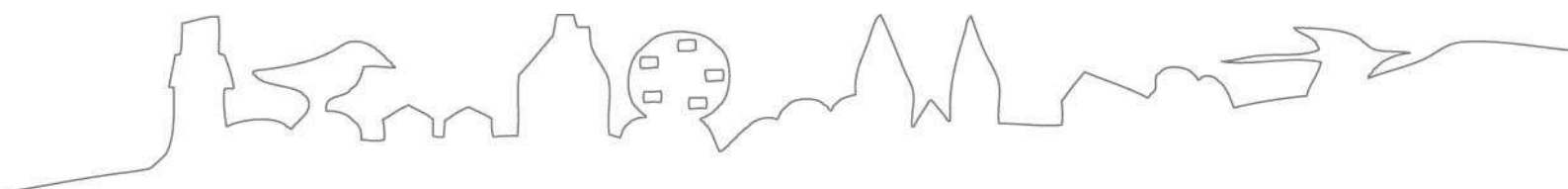
Ett annat alternativ är ett miljöprogram för hela samhället med rekommendationer för hur ny- och ombyggnader kan ske för att tillvarata och utveckla samhällets karaktärsdrag.

Ett sådant miljöprogram bör vara en del av en fördjupning av översiktsplanen och vara tillgängligt

för befintliga och nytilkomna fastighetsägare som därmed kan informeras om de värden som gör Grundsund till ett mycket välbevarat fiskarsamhälle.

Förslag till avgränsning av området för hänsyn till kulturhistoriska värden.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

KUSTORTER REVISITED

KUSTBEBYGGELSEPROJEKTET

För 30 år sedan beskrevs bebyggelseutvecklingen i kustorterna i Göteborgs och Bohus län fram till slutet av 1970-talet. För att följa upp vad som hänt sedan dess har återbesök genomförts i norra Bohuslän under 2010. Studier av kustorter i Blekinge och Västernorrland genomförs under 2011 för ytterligare jämförelser av lokala och regionala skillnader. I norra Bohuslän valdes Krokstrand och Rossö, Grebbestad, Fjällbacka och Kalvö, Bovallstrand, Hunnebostrand-Ulebergshamn och Bohus-Malmön, Fiskebäckskil-Östersidan, Stockevik och Grundsund. De representerar olika nutida utveckling och storlek, varierande historisk bakgrund och karaktär samt planeringssituation.

Uppföljningen är knuten till miljömålen *Hav i balans samt levande kust och skärgård* och *God bebyggd miljö*. Olika inventeringsmetoder har testats för att följa upp och beskriva hur helhetsmiljön, byggnader och marken mellan husen förändrats. Inventeringsresultaten har använts för att identifiera karaktärsdrag i bebyggelsen på land och i hamnarna samt typiska förändringar under perioden 1980 – 2010 på varje plats och i norra Bohuslän.

Ortspresentera ska fungera som underlag för kommunernas översiktliga planering och som information för fastighetsägare och besökare. Beskrivningar av dagens miljö och olika historiska spår samt slutsatser om de kulturhistoriska karaktärsdragen avslutas med rekommendationer för framtida förvaltning.

I slutrapporten presenteras slutsatser om viktiga gemensamma karaktärsdrag;

- **Kontrasten** mellan obebyggda kala berg och kuststräckor och tät bebyggelse i skyddade vikar och sund
- **Tydliga samband** mellan hamnar, bostäder, turist- och servicebyggnader och stenbrott i samhällen med olika historisk bakgrund.
- **Täta bebyggelsemiljöer** med tidstypiska ljusa bostadshus av trä med tegelröda tak från olika epoker
- **Hamnmiljöer** med faluröda sjöbodnar, magasin, bryggor och kajer.
- **Framträdande karaktärsbyggnader** med särskilda samhällsfunktioner.

påverkansfaktorer;

- **Nyexploatering, Utplåning, Omvandling, Ändrad användning, Ändrade ägandeförhållanden samt hållbar förvaltning.**

och behovet av utveckling av redskap för hållbar förvaltning i form av:

- Fördjupningar av översiktsplaner i form av råd och riktlinjer för om- och tillbyggnad samt förvaltning av befintlig bebyggelse med typiska karaktärsdrag, utformning av hänsynsbestämmelser i detaljplaner eller områdesbestämmelser samt information till fastighetsägare.

Grundsund är ett karaktäristiskt fiskarsamhälle med fiskebåtar, kajer och sjöbodas i hamnen samt ett gytter av bostadshus och smala gångstigar nedanför de omgivande bergen.

I Fjällbacka är bebyggelsegrupperna små och underordnade naturförhållandena. Bryggor, sjöbodas och bostadshus speglar på ett pedagogiskt sätt förhållandena före motorfartygens tid.

Projektet har genomförts i samarbete mellan länsstyrelsen, Bohusläns museum, Strömstads, Tanums, Sotenäs och Lysekils kommuner samt arkitekterna Ann Mari och Gunnar Westerlind. Slutrapporten och delrapporterna är tillgängliga på länsstyrelsens hemsida.